

ที่ สศ 0001/ ๖๖๕

สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
128 อาคารพญาไทพลาซ่า ถนนพญาไท กทม.10400

๑ มิถุนายน 2548

เรื่อง ความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เรียน นายกรัฐมนตรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเกี่ยวกับ
“ภัยแล้งปี 2548 กับการดำเนินการของภาครัฐ”

ด้วย สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พิจารณาเห็นว่า สถานการณ์ภัยแล้งที่เกิดขึ้นในปี 2548 และเข้าสู่สภาวะวิกฤตินั้น มีพื้นที่ครอบคลุมถึง 65 จังหวัด ราษฎรเดือดร้อนจำนวน 1,979,001 ครัวเรือน 8,013,011 คน พื้นที่การเกษตรที่ประสบความแห้งแล้งเป็นพื้นที่การเกษตรที่ได้รับความเสียหาย (ก.ย. - ธ.ค. 2547) แบ่งเป็น นาข้าว 10,098,546 ไร่ พืชไร่ 3,017,045 ไร่ พืชสวน 511,423 ไร่ รวม 13,627,014 ไร่ คิดเป็นมูลค่าความเสียหายเป็นเงินทั้งสิ้น 7,544,841,439 บาท (ข้อมูล ณ วันที่ 5 เมษายน 2548) สาเหตุหลักมาจากฝนทิ้งช่วง ฝนที่เคยตกถึง 4 เดือน ลดลงเหลือเพียง 2 เดือนกว่า และฝนหยุดเร็วกว่าปกติเดือนครึ่ง ทำให้มีปริมาณน้ำเก็บกักในอ่างเก็บน้ำน้อย เกิดภาวะการขาดแคลนอย่างเลวร้ายที่สุด ความเจริญและพัฒนาการทางสังคมได้ทำให้แหล่งน้ำที่เก็บกักน้ำธรรมชาติถูกทำลาย โดยไม่มีการขุดลอก ทำให้ปริมาณการกักเก็บน้ำของประเทศไทยลดหายไปกว่าครึ่ง จึงได้มอบหมายให้คณะทำงานศึกษาและอนุรักษ์แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำบางปะกง ดำเนินการศึกษา เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “ภัยแล้งปี 2548 กับการดำเนินการของภาครัฐ”

สภาที่ปรึกษาฯ ในคราวประชุมครั้งที่ 10/2548 เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2548 ได้พิจารณาความเห็นและข้อเสนอแนะของคณะทำงานฯ และมีมติให้เสนอความเห็นและข้อเสนอแนะของคณะทำงานฯ เกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้ (รายละเอียดปรากฏตามสิ่งที่ส่งมาด้วย)

1. ภาครัฐควรกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และแผนหลักในการจัดการทรัพยากรน้ำของชาติให้มีความชัดเจน และดำเนินการในเชิงบูรณาการ โดยคำนึงถึงกระบวนการที่จะให้เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจน
2. ภาครัฐควรพิจารณาบนความต้องแก้ไขในผลและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน เมื่อตุลาคม 2545 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทบาทและภารกิจของหน่วยงานที่ควรมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการ รวมทั้ง การจัดสรรงบประมาณให้มีความต่อเนื่อง และสามารถดำเนินการให้ครบทั้งโครงการ
3. ภาครัฐต้องมีกฎหมายแม่บทว่าด้วยการจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งกำหนดกฎ ระเบียบ และแนวทางปฏิบัติ และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และมีประสิทธิภาพ
4. ภาครัฐควรมีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และคณะกรรมการลุ่มน้ำ เพื่อให้การกำหนดนโยบายสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในอัตราส่วนที่สูงขึ้น

5. ภาครัฐควรรวบรวม และจัดกลุ่มข้อมูล จัดทำเป็นศูนย์ข้อมูล และฐานความรู้เชื่อมโยงทั้งระบบ ให้สมบูรณ์ รวมทั้ง จัดฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะ ความรู้ของบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญมากขึ้น

6. ภาครัฐควรพัฒนากลไก กระบวนการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ ระบบการติดตามและตรวจสอบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานราชการทุกฝ่ายและประชาชน

7. ภาครัฐควรเร่งจัดทำแผนแม่บทการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในระดับลุ่มน้ำเป็นแผนหลัก เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีทิศทางและวิธีการปฏิบัติในแต่ละพื้นที่และแต่ละชุมชนที่จะดำเนินการในระยะยาว อย่างชัดเจน

8. ภาครัฐต้องเร่งดำเนินการสร้างจิตสำนึกให้คนไทยตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรน้ำ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต บนพื้นฐานของความเป็นธรรม ความเสมอภาค และใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

9. ภาครัฐต้องเร่งดำเนินการอย่างจริงจังในเรื่อง 1) การสำรวจจำนวน และสภาพแหล่งน้ำ 2) ต้องดำเนินการเกี่ยวกับปริมาณน้ำฝนโดยรวมของประเทศกับการเก็บกักไว้ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการโดยรวมทั้งในพื้นที่ชลประทาน และนอกพื้นที่ชลประทาน 3) เร่งดำเนินการภายใต้การพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ในเรื่องแหล่งเก็บกักน้ำให้เพียงพอกับความต้องการของประเทศ 4) นโยบายของผู้บริหารประเทศต้องมีความชัดเจน ด้วยสำนึก ตระหนักอันแท้จริง อย่างเป็นรูปธรรม และโปร่งใสในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชาติและ 25 แม่น้ำสำคัญของประเทศ และ 5) ภาครัฐควรจัดทำแผนแก้ไขและบรรเทาภัยแล้งระยะยาวทุกท้องที่ ซึ่งแล้งซ้ำซากในพื้นที่ลุ่มน้ำต่าง ๆ

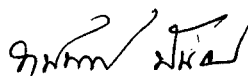
10. ภาครัฐต้องมีแผนการจัดการอุปสงค์ ซึ่งรวมถึงการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพของผู้ใช้น้ำทุกภาคส่วน การนำน้ำที่ใช้แล้วกลับมาใช้อีก (Water Recycle) และการใช้น้ำหลาย ๆ ครั้ง (Water Reuse)

11. ภาครัฐต้องใช้มาตรการอนุรักษ์น้ำของผู้ใช้น้ำทุกภาคส่วน เช่น ภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอุปโภคบริโภค

12. ภาครัฐควรพิจารณาอย่างจริงจัง และมีบทสรุปเกี่ยวกับความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาฯ ในเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการ 25 ลุ่มน้ำสำคัญของประเทศ” และเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชาติ และ 25 แม่น้ำสำคัญของประเทศ รวม 9 กลุ่มลุ่มน้ำ” ซึ่งได้นำเสนอนายกรัฐมนตรีไปเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2547 และ 26 ตุลาคม 2547 ตามลำดับ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหากผลการพิจารณาเป็นประการใด ขอได้โปรดแจ้งให้ทราบ ในโอกาสแรกด้วย จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายอนันต์ ปินยารชุน)

ประธานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

โทร. 0-2612-9222 ต่อ 205

โทรสาร 0-2612-9152

**ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ
“ภัยแล้ง 2548 กับการดำเนินการของภาครัฐ”**

1. ความเป็นมา

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์และเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการใช้น้ำในภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และการใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นต้น ในอดีตประเทศไทยมีทรัพยากรน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้การใช้น้ำของรัฐและของประชาชนทั่วไป เป็นไปอย่างไม่รู้คุณค่า และขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด ปัจจุบัน ทรัพยากรน้ำจึงมีไม่เพียงพอ ไม่สม่ำเสมอตลอดปีเช่นในอดีต จึงทำให้เกิดปัญหา ซึ่งทวีความรุนแรงขึ้น จนเป็นภัย ทั้งภัยแล้ง ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำในท้องที่ต่างๆ ในฤดูแล้ง อุทกภัยทำความเสียหายแก่ ชุมชนและพื้นที่เพาะปลูกเป็นจำนวนมากทุกปี ตลอดจนภัยน้ำเสียเกิดขึ้นในหลายท้องที่ตามมาอีกด้วย

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดภัยแล้ง ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความผันแปรของธรรมชาติ และการกระทำของมนุษย์ก็มีส่วนสำคัญทำให้ภาวะการขาดแคลนน้ำมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นด้วย สาเหตุหลักๆ ได้แก่

1) การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดความแห้งแล้ง หากปีใด มีฝนตกน้อย หรือไม่ตกตามฤดูกาล ฝนตกไม่กระจายอย่างสม่ำเสมอ หรือฝนไม่ตกทิ้งช่วงยาวนาน ก็เป็นเหตุให้เกิดการขาดแคลนน้ำ 2) การทำลายป่าต้นน้ำลำธารและแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เมื่อป่าไม้ ต้นน้ำลำธารถูกทำลายลง จึงเป็นเหตุให้พื้นที่ต้นน้ำลำธาร ซึ่งเป็นแหล่งกักน้ำ ไม่มีป่าดูดซับน้ำ หรือชะลอน้ำฝนให้ซึมลงไปเก็บกักไว้ในช่องว่างของดิน ได้มากเหมือนแต่ก่อน ลำน้ำลำธารจึงเกิดความแห้งแล้งและไม่มีน้ำไหลในฤดูแล้ง 3) แหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น หนอง คลอง บึง ที่เคยใช้เป็นแหล่งน้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภคและการเพาะปลูกต้นเงิน ขาดการเอาใจใส่อย่างถูกต้องจากผู้ใช้น้ำ ถูกทะเลาะและถูกบุกรุก นำพื้นที่ขอบหนองไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวคน 4) ความต้องการใช้น้ำมีมากขึ้น เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และความเจริญของบ้านเมือง เป็นเหตุให้ปริมาณน้ำใช้เพื่อการเกษตร เพื่อการอุปโภคบริโภค และกิจกรรมต่างๆ ของทุกภาค มีความต้องการมากขึ้นทุกปี ทำให้ปริมาณน้ำที่สำรองไว้และความต้องการใช้น้ำไม่สมดุลกัน 5) ผู้ใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ ยังขาดจิตสำนึกในการใช้น้ำอย่างประหยัด ขาดวินัยของผู้ใช้น้ำอย่างถูกต้อง รวมทั้งไม่รู้จักอนุรักษ์ที่ถูกวิธี เป็นเหตุสำคัญด้านหนึ่ง ส่งผลให้มีน้ำไม่พอใช้ และ 6) แหล่งเก็บกักน้ำตามธรรมชาติและที่ก่อสร้างไว้ มีไม่เพียงพอ ถ้าปีใดมีฝนตกน้อยปริมาณน้ำที่เก็บกักก็จะมีน้อยตามไปด้วย การขาดแคลนแหล่งเก็บกักน้ำผิวดิน เช่น การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำตามลุ่มน้ำต่างๆ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศ แหล่งน้ำ สภาพสังคม

และสิ่งแวดล้อม ไม่เอื้ออำนวยหรือมีอุปสรรคในการพัฒนา เป็นสาเหตุสำคัญทำให้มีน้ำไม่เพียงพอกับความต้องการเพื่อกิจกรรมต่างๆในฤดูแล้ง

การจัดการทรัพยากรน้ำที่สัมฤทธิ์ผลต้องมีการดำเนินการร่วมกันอย่างบูรณาการเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องในเขตลุ่มน้ำ เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ให้ปัญหาบรรเทาหรือกำจัดจนหมดสิ้นไป โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ทั้งคน สัตว์ และพืชมีการดำเนินชีวิตที่ดี ประชาชนมีน้ำใช้อย่างยั่งยืนและทั่วถึง โดยมีการบริหารจัดการด้วยความคิด และเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ เร่งรัดดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการเพื่อให้ประชาชนพ้นจากความเดือดร้อนได้ทั่วทั้ง 25 ลุ่มน้ำ

จากอดีตถึงปัจจุบันกล่าวได้ว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของไทยมีปัญหา แม้ว่ารัฐบาลแต่ละสมัยได้กำหนดนโยบายด้านทรัพยากรน้ำไว้บ้าง แต่ก็ไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน และเป็นรูปธรรมเพียงพอที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้ เพราะมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาหรือจัดหาแหล่งน้ำเพิ่มเติมเป็นหลัก ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดสรรน้ำบนพื้นฐานของความเป็นธรรม และเกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม ตลอดจนการแก้ปัญหาทั้ง 3 ภัยข้างต้น ก็ไม่มีนโยบายของรัฐที่ชัดเจน จนอาจกล่าวได้ว่าการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ไม่มีแผนแม่บทและมาตรการอันแสดงถึงยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาทุกด้านอย่างบูรณาการที่เป็นรูปธรรมในแต่ละลุ่มน้ำ เพื่อให้หน่วยงานปฏิบัติและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ เพราะฉะนั้นทั้ง 3 ภัย จึงเกิดขึ้นอย่างซ้ำซากทุกปี และส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชน ก่อให้เกิดความเสียหายกับประเทศชาติเป็นมูลค่าหลายพันล้านบาทในแต่ละปี

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชาติ และ 25 แม่น้ำสำคัญของประเทศ จึงได้จัดทำความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการภัยน้ำหลาก ภัยน้ำเสีย และภัยน้ำขาดแคลนในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางแบบบูรณาการ นำเสนอนายกรัฐมนตรีไปเมื่อวันที่ 10 กันยายน 23 กันยายน และ 30 กันยายน 2546 ตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการบริหารจัดการภัยน้ำขาดแคลน ได้นำเสนอระดับการแก้ไขปัญหานี้ในพื้นที่เป้าหมาย โดยแบ่งออกเป็นระดับท้องถิ่น ซึ่งต้องเร่งดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีแหล่งเก็บน้ำประจำหมู่บ้าน ปรับปรุง และบูรณะรักษาสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติ หรือแหล่งน้ำขนาดเล็ก รวมทั้งให้การศึกษาคำนวณใช้น้ำทุกชนิดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด นำน้ำที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง ทั้งภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรม และระดับลุ่มน้ำ ควรกำหนดกิจกรรมการใช้น้ำให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำต้นทุน กำหนดระบบเกษตรกรรมให้สอดคล้องกับศักยภาพของน้ำและที่ดิน ควรมีการฟื้นฟูลุ่มน้ำทุกลุ่มน้ำ โดยเริ่มจากตอนบน ตอนกลาง และตอนล่างของพื้นที่ลุ่มน้ำตามลำดับ เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำไหลในแม่น้ำลำธารในช่วงฤดูแล้ง และบริหารจัดการลุ่มน้ำแบบการมีส่วนร่วมและผสมผสาน

2. ภัยแล้งในปี 2548

สถานการณ์ภัยแล้งที่เกิดขึ้นในปี 2548 และเข้าสู่ภาวะวิกฤตนั้น มีพื้นที่ครอบคลุมถึง 65 จังหวัด 625 อำเภอ 63 กิ่งอำเภอ 4,309 ตำบล 32,371 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 43.77 ของจำนวนหมู่บ้านทั่วประเทศอำเภอ 73,963 หมู่บ้าน ราษฎรเดือดร้อนจำนวน 1,979,001 ครัวเรือน 8,013,011 คน พื้นที่การเกษตรที่ประสบความแห้งแล้งที่ได้รับความเสียหายแล้ว (ก.ย. – ธ.ค. 2547) แบ่งเป็นนาข้าว 10,098,546 ไร่ พืชไร่ 3,017,045 ไร่ พืชสวน 511,423 ไร่ รวม 13,627,014 ไร่ รวมมูลค่าความเสียหายคิดเป็นเงินทั้งสิ้น 7,544,841,439 บาท¹

2.1 สาเหตุหลักของภัยแล้ง ปี 2548 สรุปได้ดังนี้

1) ฝนทิ้งช่วง วิกฤตที่เกิดขึ้นในบางพื้นที่โดยเฉพาะเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือตอนล่างและภาคตะวันออก สืบเนื่องมาจากฝนที่เคยตกถึง 4 เดือน ลดลงเหลือเพียง 2 เดือนกว่าเท่านั้น และฝนหยุดเร็วกว่าปกติเดือนครึ่ง ทำให้มีปริมาณน้ำเก็บกักในอ่างเก็บน้ำน้อย เกิดการขาดแคลนในพื้นที่ชลประทานเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค สำหรับชุมชน อุตสาหกรรมที่ต้องใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำ รวมทั้งปริมาณตามแหล่งน้ำธรรมชาติน้อย ขาดแคลนในพื้นที่ทั่วไปเพื่อการอุปโภคบริโภค

2) ผู้รับผิดชอบในนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง ไม่รับผิดชอบเท่าที่ควร โดยเฉพาะในปี 2548 ได้เริ่มดำเนินการอย่างจริงจัง ในปลายเดือนกุมภาพันธ์ ทำให้ความช่วยเหลือไม่ทันเหตุการณ์

3) การถ่ายโอนอำนาจของหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้กับองค์กรส่วนท้องถิ่น ซึ่งไม่มีความพร้อมทั้งองค์ความรู้ งบประมาณ และบุคลากร ทำให้การฟื้นฟูพัฒนาแหล่งน้ำไม่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2545 ก่อให้เกิดปัญหาสะสม พอกพูนมากขึ้นๆ จนเกิดเป็นภัยแล้งที่รุนแรงกว่าปีที่ผ่านมา

4) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระยะยาวเป็นแต่เพียงนโยบาย ขาดการนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

5) ไม่สามารถนำน้ำจากแหล่งน้ำจากประเทศข้างเคียงมาใช้

2.2 สภาพน้ำในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ (ข้อมูลจากศูนย์ประสานและติดตามสถานการณ์น้ำกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ณ วันที่ 7 เมษายน 2548)

¹ สรุปผลการประชุมคณะรัฐมนตรี ณ วันที่ 5 เมษายน 2548

ปริมาณน้ำใช้การได้จริงของอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ทั่วประเทศ 15,375 ล้าน ลบ.ม. หรือคิดเป็นร้อยละ 35 ของความจุที่ใช้การได้ โดยอ่างเก็บน้ำที่มีปริมาณน้ำอยู่ในเกณฑ์น้อย ได้แก่ อ่างเก็บน้ำเขื่อนลำตะคอง ร้อยละ 7 เขื่อนลำพระเพลิง ร้อยละ 8 เขื่อนทับเสลา ร้อยละ 8 เขื่อนกระเสียว ร้อยละ 0 และเขื่อนจุฬาภรณ์ ร้อยละ 5 ของความจุใช้การได้ของอ่าง ซึ่งอ่างเก็บน้ำดังกล่าวได้สงวนน้ำไว้ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและการประปาเท่านั้น ปัจจุบันอ่างเก็บน้ำเขื่อนกระเสียวมีระดับน้ำในอ่างต่ำกว่าธรณีตอส่งน้ำ แต่ยังคงมีปริมาณน้ำในอ่างฯ ส่วนที่เป็นน้ำใช้การไม่ได้ (Dead Storage) อีกประมาณ 31 ล้าน ลบ.ม. ซึ่งสามารถส่งน้ำด้วยวิธีการกักน้ำ ช่วยเหลือการอุปโภคบริโภคในอำเภอสามชุก อำเภอหนองหญ้าไซ อำเภอด่านช้าง ให้มีน้ำใช้เพียงพอตลอดในช่วงฤดูแล้งนี้ โดยไม่เกิดการขาดแคลนน้ำแต่อย่างใด

อ่างเก็บน้ำภูมิพลและอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ มีปริมาณน้ำใช้การได้ 2,642 และ 2,883 ล้าน ลบ.ม. ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 27 และ 43 ของความจุใช้การได้ของอ่างตามลำดับ โดยมีปริมาณน้ำใช้การได้ทั้งสองอ่างรวมกัน จำนวน 5,525 ล้าน ลบ.ม.

สภาพน้ำท่า จากสภาพฝนที่มากขึ้นในระยะนี้ ทำให้สภาพน้ำท่าในลำน้ำทั่วประเทศส่วนใหญ่มีระดับน้ำสูง แต่ยังคงอยู่ในเกณฑ์น้อย แนวโน้มระดับน้ำเพิ่มขึ้นเล็กน้อย

3. การดำเนินงานของสภาที่ปรึกษาฯ

สภาที่ปรึกษาฯ ได้พิจารณาเห็นว่าภัยแล้ง ซึ่งเกิดขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศยังคงเกิดขึ้นซ้ำซาก ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น และแผ่ขยายเป็นวงกว้างมากกว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งสาเหตุหลักมาจากการที่ไม่ได้กักเก็บน้ำไว้ให้พอเพียง พัฒนาการสังคมได้ทำให้แหล่งที่เก็บกักน้ำธรรมชาติถูกทำลาย ทะเลสาบ แม่น้ำ คู คลอง ห้วย หนองบึง ลำธารตื้นเขิน โดยธรรมชาติอย่างหนึ่งและโดยการกระทำของมนุษย์อีกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ไม่มีการขุดลอก ทำให้ปริมาณการกักเก็บน้ำของประเทศไทยลดหายไปกว่าครึ่ง จึงได้มอบหมายให้คณะทำงานศึกษาและอนุรักษ์แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำบางปะกง ดำเนินการศึกษาในประเด็นดังกล่าว ซึ่งคณะทำงานฯ ได้ดำเนินการศึกษาโดย

- 1) รวบรวมข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 2) จัดประชุมเสวนาร่วมกับนักวิชาการ หน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและภาคประชาชน และ
- 3) จัดประชุมกลุ่มย่อย เพื่อระดมความคิดเห็นและนำข้อมูลที่ได้มาประมวล และสังเคราะห์ เพื่อจัดทำเป็นความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นข้างต้น นำเสนอสภาที่ปรึกษาฯ และคณะรัฐมนตรีต่อไป

4. สภาพปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชาติ และ 25 แม่น้ำสำคัญของประเทศ สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

4.1 การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของรัฐบาลความชัดเจนในนโยบาย เป้าหมาย และแผนหลัก โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาจัดหาแหล่งน้ำเพิ่มเติมและงานชลประทานเป็นหลัก ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้น้ำและการจัดสรรบนพื้นฐานของความเป็นธรรม

4.2 การกำหนดโครงสร้างองค์กรบริหารจัดการทรัพยากรน้ำยังก่อให้เกิดความสับสน บทบาท และภารกิจยังขาดความชัดเจน การแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ มีหน่วยงานรับผิดชอบหลายหน่วยงานทำให้เกิดปัญหาการทำงานที่ไม่เป็นเอกภาพ มีความซ้ำซ้อน และงานบางประเภทที่มีความสำคัญกลับไม่มีเจ้าภาพรับผิดชอบที่ชัดเจน การปฏิบัติงานบางครั้งไม่สอดคล้องและไม่มีการประสานระหว่างหน่วยงาน

4.3 ปัญหาด้านงบประมาณ ซึ่งต้องจัดสรรอย่างต่อเนื่องและดำเนินการให้ครบทั้งโครงการเพื่อการบริหารงานได้ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การมีหน่วยงานระดับกระทรวงและกรมทำงานเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำจำนวนมาก ทำให้การพิจารณาจัดสรรงบประมาณไม่สามารถจัดสรรโดยยึดพื้นฐานการแก้ไขปัญหาในภาพรวมได้เท่าที่ควร คงพิจารณาตามปริมาณงานในภาระการปฏิบัติที่แต่ละส่วนราชการจะกำหนดเป็นหลัก ซึ่งในที่สุดก็จะส่งผลให้การปฏิบัติงานแต่ละอย่างเป็นไปตามงบประมาณที่แต่ละส่วนราชการได้รับมา การปฏิบัติงานที่เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำตามภารกิจและงบประมาณที่ได้รับมา รวมทั้งขาดการประสานแผนปฏิบัติงานอย่างจริงจัง เพราะอยู่ต่างกระทรวง จึงเป็นที่คาดหมายได้ว่าการจัดการงบประมาณที่มีการกระจายมากเช่นนี้ย่อมไม่มีประสิทธิภาพ

4.4 กฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำล้าสมัย ไม่ทันเหตุการณ์ รวมทั้งผู้นำไปปฏิบัติไม่ดำเนินการอย่างจริงจัง ในปัจจุบันกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำมีเนื้อหาไม่ครอบคลุมเบ็ดเสร็จ มีความซ้ำซ้อนขาดความเป็นเอกภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาในลักษณะภาพรวมของทรัพยากรน้ำ ความเป็นเจ้าของในทรัพยากรน้ำ ความรับผิดชอบในความเสียหายของทรัพยากรน้ำที่เกิดขึ้น การจัดสรรน้ำในภาวะที่ขาดแคลน การป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย ตลอดจนการแก้ไขด้านคุณภาพน้ำ รวมทั้งในประเด็นของคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และคณะกรรมการลุ่มน้ำ 25 ลุ่มน้ำสำคัญ ซึ่งยังขาดกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่ เพื่อให้มีการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

4.5 ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ ยังไม่มีการรวบรวมข้อมูลไว้เป็นฐานเดียวกันและข้อมูลจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานเดียวกัน ในด้านเงื่อนไขของเวลาและความถูกต้อง ในด้านข้อมูลทรัพยากรน้ำและข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่แต่ละหน่วยงานต่างจัดทำขึ้นเป็นข้อมูลใช้ภายใน

หน่วยงาน โดยไม่มีการเชื่อมโยงข้อมูลและไม่มีการนำมารวมไว้ ณ ที่เดียวกัน จึงทำให้เกิดความซ้ำซ้อน และไม่ทราบว่าข้อมูลของหน่วยงานใดมีความถูกต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด นอกจากนี้ ยังขาดระบบเชื่อมโยงข้อมูลที่ชัดเจน ทันสมัย สำหรับการวางแผนจัดการที่มีประสิทธิภาพ

5. การดำเนินงานของภาครัฐในการแก้ไขปัญหาภัยแล้งปี 2548

5.1 กระทรวงมหาดไทย โดยสำนักเลขาธิการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ได้ดำเนินการป้องกันและบรรเทาความเดือดร้อนจากปัญหาความแห้งแล้ง โดยให้ดำเนินการแก้ไขภัยแล้งในพื้นที่อย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะในช่วงเดือนมีนาคม – มิถุนายน 2548 โดยให้จังหวัดที่ประสบภัยแล้งดำเนินการสรุปได้ดังนี้

1) ให้ประสานงานสำนักฝนหลวงเร่งปฏิบัติการฝนหลวงทันที เมื่อมีเมฆ หรือสภาพอากาศเอื้ออำนวย

2) ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดบูรณาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดระบบการแจกจ่ายน้ำ โดยประสานกับจุดจ่ายน้ำของกรมทรัพยากรน้ำบาดาลในพื้นที่ต่างๆ จำนวน 2,000 แห่ง เพื่อรับน้ำไปแจกจ่ายให้กับหมู่บ้านที่ประสบภัยแล้งและแจ้งให้ผู้จัดการการประปาส่วนภูมิภาค จำนวน 528 หน่วยบริการ เตรียมการผลิตน้ำประปาเพิ่มขึ้นอีก ร้อยละ 20 แจกจ่ายให้หมู่บ้านประสบภัยแล้ง

3) ให้จังหวัดประสานงานกับกรมทรัพยากรน้ำบาดาล เร่งซ่อมบ่อบาดาลเดิม โดยเป่าล้าง บ่อ 20,000 บ่อ ซ่อมเครื่องสูบน้ำบ่อบาดาล 9,500 เครื่อง ปรับระดับเครื่องสูบน้ำและชุดบ่อบาดาลเพิ่มเติมในหมู่บ้านแล้งรุนแรง 4,628 บ่อ ให้แล้วเสร็จ ในเดือนมิถุนายน 2548 หากดำเนินการไม่ทันให้จ้างเอกชน เข้าร่วมดำเนินการ

4) ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดในเขตลุ่มเจ้าพระยาตอนล่างกำชับให้เกษตรกรงดการปลูกข้าวนาปรัง ครั้งที่ 2 โดยเด็ดขาด สำหรับในเขตพื้นที่อ่างเก็บน้ำที่อยู่ในชั้นวิกฤต 6 อ่าง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำเขื่อนลำตะคอง เขื่อนลำพระเพลิง เขื่อนกระเสียว เขื่อนทับเสลา เขื่อนแก่งกระจาน และเขื่อนปราณบุรี ให้จังหวัดประกาศให้เกษตรกรงดการปลูกพืชฤดูแล้งและสงวนน้ำไว้ใช้ เพื่อการอุปโภคบริโภคเท่านั้น

5) ให้จังหวัดพิจารณาขุดลอกแหล่งน้ำขนาดเล็ก ก่อสร้างฝายประชาอาสา จัดหาถังน้ำกลางประจำหมู่บ้าน โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณในเบื้องต้น หากเกินขีดความสามารถให้ร้องขอไปยังกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยต่อไป

6) ให้จังหวัดประกาศเชิญชวนผู้ประสงค์ที่จะทำการขุดลอกแหล่งน้ำสาธารณประโยชน์ ที่ดินเงินตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย โดยวัสดุที่ได้จากการขุดลอก ผู้ขุดลอกนำไปเป็นประโยชน์

ของตนแทนค่าจ้าง โดยให้ตีราคาของวัสดุ แล้วให้หักกลับจากค่าจ้าง ถ้ามีราคาเกินกว่าค่าจ้างผู้ขุดลอก ต้องจ่ายเงินส่วนเกินคืนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 7) ให้จังหวัดบริหารจัดการน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ทั่วถึงเป็นธรรม
- 8) รณรงค์ให้ประชาชนประหยัดการใช้น้ำ

สำหรับการให้ความช่วยเหลือในเรื่องจัดหาอุปโภคบริโภคในหมู่บ้านแล้งรุนแรง ได้ดำเนินการ ดังนี้

- 1) ในกรณีรุนแรงให้ประสานกรมทรัพยากรน้ำบาดาล ขุดเจาะบ่อบาดาล บ่อน้ำตื้นเพิ่มเติม โดยเร่งด่วน
- 2) การซ่อมแซมและพัฒนาบ่อบาดาลตามหลักเกณฑ์ โดยเป็นบ่อน้ำบาดาลที่มีการใช้งาน และยังไม่ได้รับการพัฒนาในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา มีปริมาณน้ำน้อยกว่าปกติ ทราบอุดตัน เป็นบ่อน้ำบาดาลที่ชำรุด แต่สามารถซ่อมให้กลับสู่สภาพเดิมได้ อนึ่ง ค่าใช้จ่ายในการซ่อมและเป่าล้างบ่อ ใช้งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือเงินอุดหนุนจากราชการตามระเบียบกระทรวงการคลัง พ.ศ. 2546

5.2 กระทรวงเกษตร และสหกรณ์ กรมชลประทานได้ประสานกับทางจังหวัด เพื่อเข้าไปช่วยเหลือพื้นที่ประสบภัยแล้ง โดยได้ดำเนินการสนับสนุนเครื่องสูบน้ำเข้าช่วยเหลือการเพาะปลูกพืช ฤดูแล้ง และการอุปโภคบริโภคทั่วประเทศ ทั้งในเขตและนอกเขตชลประทานแล้ว จำนวน 947 เครื่อง แยกเป็นภาคเหนือ 210 เครื่อง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 316 เครื่อง ภาคกลาง 201 เครื่อง ภาคตะวันออก 98 เครื่อง ภาคตะวันตก 54 เครื่อง และภาคใต้ 68 เครื่อง สามารถช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกพืชฤดูแล้งได้ 1,285,971 ไร่ โดยแยกเป็น ข้าวนาปรัง 1,177,200 ไร่ พืชไร่ 108,771 ไร่ ในส่วนของรถยนต์บรรทุกน้ำได้สนับสนุนรถยนต์บรรทุกน้ำเข้าไปช่วยเหลือหมู่บ้านที่ประสบภัยแล้ง จำนวน 295 คัน สามารถช่วยเหลือคิดเป็นปริมาณน้ำ จำนวน 91,332 ล้านลิตร ช่วยเหลือได้ 61 หมู่บ้าน 7,017 ครัวเรือน

5.3 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบดูแลพื้นที่ประสบปัญหาภัยแล้ง จังหวัดชุมพรและระนอง ซึ่งได้สั่งการไปแล้ว 4 เรื่อง คือ 1) ต้องมีจุดแจกจ่ายน้ำทั่วประเทศ 2,000 จุด ซึ่งไม่มีปัญหาแต่อย่างใด 2) การล้างบ่อบาดาล 20,000 บ่อ ในพื้นที่ประสบภัยแล้งให้เสร็จภายในเดือนเมษายน 2548 ขณะนี้ดำเนินการไปแล้ว ร้อยละ 60 3) การซ่อมแซมบ่อน้ำที่อยู่ได้ดินเสียไปกว่า 7,000 แห่ง ต้องซ่อมให้เสร็จภายในเดือนเมษายน 2548 และ 4) บ่อบาดาลที่จะเจาะใหม่ทั่วประเทศ 4,628 บ่อ ซึ่งต้องให้แล้วเสร็จภายในเดือนเมษายน 2548

6. ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหากล้ง

จากสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย สถานภาพทรัพยากรน้ำและศักยภาพในการพัฒนา ทั้งจากทรัพยากรน้ำผิวดินและแหล่งน้ำบาดาลในภูมิภาคต่างๆ สภาพปัญหาเกี่ยวกับน้ำ รวมทั้งปัญหา การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในอดีตถึงปัจจุบัน ต้องมีการปฏิรูปปรับปรุงระบบและยุทธศาสตร์ การจัดการทรัพยากรน้ำให้มีความเหมาะสมกับสถานะการณ์ที่ประเทศกำลังเผชิญอยู่ ให้ประชาชนพ้นจาก ความเดือดร้อนโดยเร่งด่วน ด้วยแนวคิดของนโยบายที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเป็นจริง สามารถปฏิบัติได้ โดยอาศัยข้อมูล ความรอบรู้ และสติปัญญาของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และมีการบริหารด้วยความคิดและ เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ เร่งรัดดำเนินงานตามนโยบาย และคำนึงถึงกระบวนการที่จะให้เกิด เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการให้ประชาชนหมดความเดือดร้อนเรื่องน้ำ สรุปรประเด็นสำคัญๆ ได้ดังนี้

6.1 กำหนดให้นโยบาย เป้าหมาย และแผนหลักในการจัดการทรัพยากรน้ำของชาติมีความ ชัดเจน และดำเนินการในเชิงบูรณาการ นโยบายการจัดการทรัพยากรน้ำ มิใช่เป็นนโยบายของรัฐบาลใด รัฐบาลหนึ่ง รัฐบาลชุดใดที่รับผิดชอบบริหารราชการแผ่นดินจะต้องบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ตามนโยบายที่กำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมสภาพปัญหาเกี่ยวกับน้ำจะได้รับการแก้ไขอย่างสัมฤทธิ์ผล ทัวถึง ซึ่งนโยบายการจัดการทรัพยากรน้ำของชาติ ควรมีสาระสำคัญ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1) มุ่งแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของประชาชนและกิจการต่างๆ อันเนื่องมาจาก การขาดแคลนน้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภค เพื่อการเกษตร เพื่อการอุตสาหกรรมและอื่นๆ โดยการพัฒนา และจัดหาจากแหล่งน้ำต่างๆ ที่เหมาะสม ได้แก่ น้ำฝน แหล่งน้ำผิวดิน และแหล่งน้ำบาดาล โดยดำเนินการ ในทุกพื้นที่และลุ่มน้ำที่มีศักยภาพ สามารถดำเนินการได้โดยเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและ สังคมน้อยที่สุด ทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาว

2) เน้นการจัดสรรน้ำให้เหมาะสมและเป็นธรรมในการใช้น้ำด้านต่างๆ โดยมีการ จัดลำดับความสำคัญของการใช้น้ำในแต่ละพื้นที่ ให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนภายใต้ กติกาการจัดสรรน้ำที่ชัดเจน ส่งเสริมให้ผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการได้รับการบริการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ สภาพสังคมของแต่ละท้องถิ่นและความสามารถในการมีส่วนร่วมของผู้ได้รับประโยชน์

3) เร่งรัดให้มีการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ปรับปรุงฟื้นฟู และบูรณะแหล่งน้ำที่มีอยู่ ตามธรรมชาติและแหล่งน้ำที่รัฐได้สร้างไว้ ไม่ให้มีสภาพเสื่อมโทรม ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและ โดยการกระทำของมนุษย์ รวมทั้ง ควบคุม ไม่ให้เกิดการบุกรุก รุกป่า และละเลยของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

6.2 ภาครัฐควรพิจารณาบนความอ่อนแอในผลและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน เมื่อเดือนตุลาคม 2545 ซึ่งขาดบทสรุปอันควรมีข้อยุติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทบาทและภารกิจของหน่วยงานที่ควรมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการ รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณให้มีความต่อเนื่อง และสามารถดำเนินการให้ครบทั้งโครงการ เช่น ลักษณะงานของกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งรับโอนงานมาจากกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน และกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับโอนงานจากสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

6.3 ต้องมีกฎหมายแม่บทว่าด้วยการจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งกำหนดกฎ ระเบียบ และแนวทางปฏิบัติ ตลอดจนหน้าที่ความรับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ ให้ชัดเจน และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่มีอยู่ให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และมีประสิทธิภาพ

6.4 ควรมีกฎหมายรองรับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และคณะกรรมการลุ่มน้ำ เพื่อให้การกำหนดนโยบายของคณะกรรมการฯ มีการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในอัตราส่วนที่สูงขึ้น

6.5 ควรรวบรวมและจัดกลุ่มข้อมูลจัดทำเป็นศูนย์ข้อมูลและฐานความรู้เชื่อมโยงทั้งระบบให้สมบูรณ์ รวมทั้ง จัดฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะ ความรู้ของบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญมากขึ้น

6.6 พัฒนากลไกกระบวนการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ ระบบการติดตามและตรวจสอบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในการจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องพัฒนากลไกและกระบวนการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ โดยเสริมสร้างเครือข่ายการประสานงานและการทำงานร่วมกันของฝ่ายราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน และประชาชนในท้องถิ่น ในการพัฒนาแหล่งน้ำหรือจัดหาน้ำ เพื่อประโยชน์ด้านต่างๆ การจัดสรรและใช้ทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ ให้ความรู้แก่แกนนำชุมชนและเยาวชน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการสร้างกระบวนการการเรียนรู้และริเริ่มในชุมชน พัฒนาระบบรวบรวมและจัดทำข้อมูลระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องกัน พร้อมกับเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและแนวคิดอย่างต่อเนื่อง เหล่านี้จะช่วยเพิ่มศักยภาพทางสังคม สามารถร่วมกันนำพาให้การจัดการทรัพยากรน้ำทุกด้านดังกล่าว เป็นไปอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6.7 จัดทำแผนแม่บทการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในระดับลุ่มน้ำเป็นแผนหลัก ซึ่งประกอบด้วย ยุทธศาสตร์และวิธีการที่จะดำเนินการร่วมกันอย่างเป็นระบบ สัมพันธ์กันในแต่ละลุ่มน้ำหรือระหว่างลุ่มน้ำ โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของทุกๆ สิ่งในสังคมและเกิดความ

หลากหลายทางชีวภาพ ทั้งคน สัตว์ พืช และอื่นๆ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีทิศทางและวิธีการปฏิบัติในแต่ละพื้นที่และแต่ละชุมชนที่จะดำเนินการในระยะยาวอย่างชัดเจน

6.8 สร้างจิตสำนึกให้คนไทยตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรน้ำ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ทุกคนควรร่วมมือกันในการเรียนรู้ทำความเข้าใจเรื่องน้ำและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งด้านปริมาณน้ำ คุณภาพน้ำ และมาตรการในการใช้น้ำจากแหล่งน้ำร่วมกัน บนพื้นฐานของความเป็นธรรมชาติ ความเสมอภาค และให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีมาตรการดำเนินการที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1) บรรจุความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้เยาวชนเข้าใจถึงสภาพทรัพยากรน้ำ กลุ่มน้ำต่างๆ สภาพปัญหาและกระบวนการแก้ไข

2) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชนระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทุกแห่ง ทุกกลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงศักยภาพ และสภาพปัญหาเกี่ยวกับน้ำในระดับท้องถิ่นและระดับลุ่มน้ำอย่างถูกต้องชัดเจน

3) สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับทรัพยากรน้ำ ในลุ่มน้ำ ด้วยการเผยแพร่ข้อมูลและความถูกต้องขององค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ โดยเอกสารหรือการจัดประชุมสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและประชาชน

6.9 ภาครัฐต้องเร่งดำเนินการอย่างจริงจังในประเด็นสำคัญต่างๆ ดังนี้

1) ภาครัฐควรมีการสำรวจอย่างแท้จริงในจำนวน และสภาพแหล่งน้ำในทุกลักษณะรูปแบบ และปริมาณน้ำกับส่วนขาดตามความต้องการ โดยรวมของประเทศ

2) ภาครัฐต้องดำเนินการเกี่ยวกับปริมาณน้ำฝน โดยรวมของประเทศ กับการเก็บกักไว้ในลักษณะต่างๆ เพื่อสนองตอบความต้องการ โดยรวม ทั้งในพื้นที่ชลประทานและนอกพื้นที่ชลประทาน

3) รัฐต้องเร่งดำเนินการภายใต้การพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ในเรื่องแหล่งเก็บกักน้ำให้เพียงพอับความต้องการของประเทศ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในเชิง Know How ให้สอดคล้องกับสังคมและกำลังการเงินการคลังของประเทศ

4) นโยบายของผู้บริหารประเทศต้องมีความชัดเจน ด้วยสำนึกตระหนักอันแท้จริง อย่างเป็นรูปธรรมและโปร่งใสในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชาติ และ 25 แม่น้ำสำคัญของประเทศ โดยคำนึงถึงภัยน้ำท่วม ภัยน้ำแล้ง และภัยน้ำเสีย

5) ภาครัฐควรจัดทำแผนแก้ไขและบรรเทาภัยแล้งระยะยาวทุกท้องที่ ซึ่งเสี่ยงซ้ำซากในพื้นที่ลุ่มน้ำต่างๆ

6.10 ภาครัฐต้องมีแผนการจัดการอุปสงค์ (Demand Management) ซึ่งรวมถึงการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพของผู้ใช้น้ำทุกภาคส่วน การนำน้ำที่ใช้แล้วกลับนำมาใช้อีก (Water Recycle) และการใช้น้ำหลายๆ ครั้ง (Water Reuse)

6.11 ภาครัฐต้องใช้มาตรการอนุรักษ์น้ำของผู้ใช้น้ำทุกภาคส่วน เช่น ภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอุปโภคบริโภค

6.12 ภาครัฐควรพิจารณาอย่างจริงจังและมีบทสรุปเกี่ยวกับความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาฯ ในเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการ 25 กลุ่มน้ำสำคัญของประเทศ” และเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชาติ และ 25 แม่น้ำสำคัญของประเทศรวม 9 กลุ่มกลุ่มน้ำ” ซึ่งได้นำเสนอนายกรัฐมนตรีไปเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2547 และ 26 ตุลาคม 2547 ตามลำดับ รวมทั้ง “การบริหารจัดการภัยน้ำหลาก ภัยน้ำเสีย และภัยน้ำขาดแคลนในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางแบบบูรณาการ”
